

NOOSFERIZAREA ȘI NOOETIZAREA SOCIUMULUI – MECANISME-CHEIE ÎN EDIFICAREA COMPONENTEI MORALE A STRATEGIEI DE ASIGURARE A SECURITĂȚII UMANE: STUDIU TEORETICO- METODOLOGIC

Teodor N. Țârdea

Doctor habilitat în filosofie, profesor universitar,
catedra Filosofie și Bioetică a
Universității de Stat de Medicină și Farmacie
„Nicolae Testemițanu” din RM

Rezumat

Obiectivul principal al științei și filosofiei contemporane îl constituie fără nici o rezervă elaborarea și implementarea în practica cotidiană a mecanismelor de realizare a strategiei de supraviețuire de diverse dimensiuni – de la nivel local pînă la cel planetar. Actualmente în condițiile globalizării universale și atotcuprinzătoare, desfășurării furtunoase a revoluției tehnologiilor performante planetare și a crizei antropoinvironmentale globale sunt cunoscute și cu succes se utilizează de către omenire diverse instrumentare de edificare a strategiei de dezvoltare durabilă și inofensivă. Însă, cu regret, în zilele noastre comunitatea filosofico-științifică acordă o atenție insuficientă studiului *componentei morale* a sistemului de asigurare a securității umane, mecanismelor de realizare a acesteia. În articolul de față se propune de prima dată o analiză teoretico-noțională și metodologică a noilor mecanisme morale cheie – *noosferizarea* și *nooetizarea* sociumului – în constituirea vectorului moral al strategiei de asigurare a securității umane.

Cuvinte cheie: strategia securității umane, dezvoltare durabilă, dezvoltare inofensivă, activitate intelectuală, noosferă, nooetică, componenta morală, rațiune, noosferizare, nooetizare.

Strategia supraviețuirii omenirii, adică teoria și practica argumentării și asigurării dezvoltării durabile și inofensive a civilizației contemporane, inclusiv și prin protecția morală a viului în proporții biosferice, se elaborează de către comunitatea filosofico-științifică mondială în diverse ipostaze și configurații, direcții și dimensiuni. Printre cele mai importante instrumentare de realizare a acestui obiectiv, alături de informatizarea [1, c.237-264; 2, p.1-5] și intelectualizarea sociumului [3, p.75-156], de ecologizarea [4] și globalizarea acestuia [5], ar fi util să se regăsească, în această ordine de idei, și alte mecanisme, de exemplu, de sorginte morală, care ar contribui mai eficient la realizarea problemei în cauză. Aici s-ar considera nu doar avantajos, dar și

rațional de a include în elaborarea strategiei de supraviețuire și componenta (vectorul) etică a acesteia, conform îndrumărilor insistente ale fondatorului eticii biologice V. R.Potter [6, c. 9-38; 73-93]. În această ordine de idei am avut deja ocazia să demonstrăm rolul și locul bioeticii sociale [7, c.84-90] și a celei globale [8, c. 37-45] în elaborarea strategiei de asigurare și de menținere a securității umane, sistemului de dezvoltare socionaturală și acceptabilă a omenirii.

La etapa actuală de evoluție a societății tot mai frecvent apar și alte paradigme, ce țin de problematica nominalizată. Printre acestea se evidențiază conceptele de *noosferă* și *nooetică*, cărora în teoria supraviețuirii ar fi necesar să li se acorde o atenție aparte. Menționăm că în filosofia contemporană, adică în filosofia supraviețuirii, în metafilosofia sec. al XXI-lea în genere interpretarea, de exemplu, a noosferei posedă un caracter vădit contradictoriu. Unii cercetători, promovîndu-l pe V.I. Vernadschi, stabilesc (demonstrează) legătura sferei rațiunii cu tranziția biosferii în noosferă (variante tradițională), alții o explică *prin transformarea sociosferii contemporane în noosferă* (variante netradițională). Noi împărtășim versiunea a doua și aceasta din cauza că, în primul rînd, *esența strategiei* contemporane de devenire a noosferei *prin dezvoltarea durabilă* [9, c. 50] coincide cu principiul conservării biosferii, în al doilea rînd, nu toate procesele dezvoltării sociale se caracterizează cu o orientare noosferică, atît la nivelul sociumului, cît și la cel individual (de exemplu, terorismul, extremismul, violența, alcoolismul, agresivitatea, corupția, criminalitatea, vandalismul, grosolanăia, ipocrizia (fățarnicia), lăcomia etc.). Apare o acută și obligatorie necesitate de a transforma omul antinoosferic și alte tendințe de acest gen din societate în noosferice, utilizînd în aceste scopuri sistemul de noosferizare a personalității și a sociumului, noosferizării științei, instruirii (învățămîntului) și educației. Logic, toate aceste procese provoacă întrebarea: cum trebuie astăzi interpretată noțiunea de noosferizare?

Noosferizarea reprezintă o totalitate de tendințe, acțiuni (proces) de dezvoltare noosferică (noosferogeneză), printre care cele mai importante sunt umanizarea și umanitarizarea, intelectualizarea și democratizarea, ecologizarea și informatizarea sociumului etc. Prin intermediul acestor acțiuni noosferizarea realizează un rol aparte în *raționalizarea* activității vitale a omului și societății, în eliminarea din sociosferă a fenomenelor destructive, ce amenință persoana și sociumul. În acest sens e logic a afirma că noosferizarea coincide cu procesul supraviețuirii civilizației, asigurării dezvoltării durabile și inofensive ale acesteia [9, c. 492-493]. Altfel vorbind, actualmente direcționarea cunoștințelor în socium nu poate fi realizată doar de la paradigma sferei rațiunii spre teoria dezvoltării socionaturale (durabile). Ea are loc și în sens opus, exercitînd o influență majoră asupra conceptului de noosferă (interpretarea obișnuită a acesteia), asupra stării calitative a celei din urmă. Printre aceste deosebiri

evidențiem prioritatea rațiunii moral-echitabile și valorilor intelectual-spirituale asupra celor material-substanțiale [10, c.268]. Dezvoltarea durabilă în plan material doar numai atunci devine o dezvoltare noosferică, când ea este inspirată de rațiunea etică. Aspectul moral al noosferizării nu este identic cu cel rațional și așa ceva se întâmplă din cauză că prima configurație reflectă atât formele axiologice cât și pe cele deontologice ale conștiinței.

O atare orientare a dezvoltării civilizației contemporane este una nestihiinică, care se va edifica nu doar în baza rațiunii individuale, dar și celei colective, adică în rezultatul activității intelectuale planetare prin intermediul intelectului noosferic global. Rațiunea globală și activitatea intelectuală a omenirii creează sfera rațiunii (noosfera). Acest fapt se va realiza deoarece raportul dintre rațiune și activitatea intelectuală este condiția fundamentală a apariției noosferei din sociosferă prin dezvoltarea durabilă, accesibilă. Mai mult ca atât, o asemenea acțiune umană a devenit o necesitate. Teoria moralei inclusă în dirijarea activității intelectuale a societății e logic a fi etichetată *nooetică*, iar implementarea celei din urmă în procesul de noosferogeneză și de noosferizare se va numi *nooetizarea* sociumului.

Așadar, nooetizarea și noosferizarea bazate pe noosferocentrism, drept o nouă metodologie a eticii epocii contemporane, devin în așa mod instrumentare specifice în transformarea adecvată a sociumului în noosferă (nu a biosferei în sfera rațiunii, cum afirmă V.I. Vernadschi), prin dezvoltarea durabilă. Așadar rolul moralei în asigurarea securității umane sporește din an în an, din secol în secol și acest fapt a fost deja destul de clar relevat de marii moralști ai sec. al XX-lea, cum ar fi Albert Schweitzer (anii '30), Van Rensselaer Potter (anii '70-'90) și alți., accentul pus fiind pe etica biologică (bioetică). Din această cauză este dificil de a împărtăși opiniile unor savanți cum ar fi, de exemplu, Gilles Lipovetsty, care afirmă că „pînă nu demult (pînă în anii '90 ai sec. XX)”, societățile noastre erau electrizate de ideea eliberării individuale și colective, morala fiind asimilată cu fariseismul și cu represiunea burgheză. Această epocă a trecut... «secolul XXI va fi etic sau nu va fi deloc» [11, p.14].

Morala în sec. XXI își va fortifica capacitățile și proprietățile sale în elaborarea și implementarea noilor mecanisme de realizare a strategiei de supraviețuire a omenirii. În particular, în epoca tehnologiilor performante planetare, nooetizarea va prezenta în sine o activitate umană prodigioasă de implementare a principiilor teoretice și normelor practice a nooeticii în sfera rațiunii cu toate repercusiunile ce vor avea loc în rezultatul acestui act. Concomitent și bioetizarea sociumului, dar și acomodarea bioeticii la segmentele acestuia esențial va completa nooetizarea sferei sociale. În final, toate acestea sistemic și complex în condițiile mediului noosferic vor contribui la protejarea vieții, biosferii integral, activității intelectuale în particular.

Noosferizarea și nooetizarea, realizate în baza metodologiei noosferocentriste [12, c. 331], devin în așa mod niște instrumentare speciale pentru o transformare mai reușită și rapidă a sociosferei în noosferă prin dezvoltarea durabilă, adică societății noosferice îi v-a corespunde și o personalitate noosferică. Dar e posibil așa ceva? Deloc nu-i ușor. Homo Sapiens contemporan nu este pregătit să devină un om ideal-rațional, debărsit de calitățile sale biologice negative. Și totuși, real poate fi vorba nu despre o eliminare totală a calităților negative, dar despre o «înăbușire» a acestora, despre o reliefare mai puțin pronunțată în comparație cu calitățile pozitive.

Omul drept o ființă biosocială afară de instincte este dotat cu un șir de calități (particularități ale caracterului), pe care psihologii le divizează în trei grupe de bază: pozitive, negative și «neutre». La cele pozitive se poziționează așa calități cum ar fi bunătatea, fidelitatea, moralitatea, prietenia, dragostea, compătimirea, dreptatea, optimismul, generozitatea (mărinimia) etc. La cele negative – agresivitatea, ura, egoismul, lăcomia, dușmănia (animozitatea), invidia, răzbunarea, debilitatea, viclenia, trădarea (perfidia), falsitatea, dobitocia etc. Tot aici putem anexa așa particularități sociopatologice, cum ar fi predispoziția către alcoolism, fumat, toxicomanie, narcomanie, sadism, mazochism etc., care, posedând anumite particularități biologice, se pomenesc la urma urmei un product al interacțiunii persoanei cu sociumul respectiv.

Referitor la calitățile „neutre”, aici am putea atribui așa particularități (valori) cum ar fi raționalitatea, solidaritatea, tendința spre libertate, către slavă, devotament etc. Calitățile „neutre” în sistemul personalității în condițiile interacțiunii ei cu un socium concret obțin o orientare anumită (pozitivă sau negativă) [9, c.291]. Este clar și o altă afirmație – o societate sau alta, un stat sau altul în sistemul valorilor și priorităților declarate creează posibilități pentru manifestarea și dezvoltarea doar a unei părți din caracteristicile nominalizate ale omului, formîndul pe acesta drept o personalitate. Aici ar fi logic să adăugăm: cum se prezintă omul așa este și societatea și invers – cum este societatea, așa arată și omul, ceea ce nu luau în considerație proiectanții viitorului luminos de odinioară. Momentul nominalizat contrazicea naturii omului. Din această cauză în strategia de tranziție spre dezvoltarea durabilă (acceptabilă) schimbarea calităților persoanei în sens noosferic capătă o semnificație dintre cele mai importante, ceea ce indică complexitatea nemaipomenită și discordanța acestui proces.

Nu se exclude, în opinia noastră, că anume calitățile negative personificate ale Homo Sapiens se v-or pomeni frîna principală în calea societății spre tranziția către dezvoltarea socionaturală, durabilă, dar nu dificultățile economice și tehnologice. Aici e necesar nu pur și simplu de o nouă orientare a conștiinței și calităților umane ale personalității prin intermediul transformărilor umanitare și noosferico-ecologice, dar de schimbările lor radical. Suntem martorii a unei

antroposociogeneze direcționate, ce axează dezvoltarea spre sociogenează. În caz contrar o să fim permanent urmăriți de omnicidul planetar. Umanismul e necesar de ecologizat și de intelectualizat (raționalizat). În aceste procese o importanță primordială o au în aceeași măsură atât noosferizarea (în baza informatizării, democratizării și ecologizării), cât și nooetizarea persoanei (omului). Drept rezultat dintr-un fenomen social și personificat el se transformă în unul socionatural, ecosistemic.

În fine, încă un aspect de primă importanță al problemei de interconexiune și interacțiune a noosferizării și nooetizării sociumului ca mecanisme în strategia de supraviețuire este cel de statut al devenirii noii științe despre asigurarea securității dezvoltării umane. Conform tradiției pentru formarea denumirilor de astfel de cercetări se utilizează cuvinte latine sau grecești. Unul din variantele unei astfel de denumiri ar fi „securitologia”, de la cuvântul latin *securitas* (securitate). O asemenea denumire, cu regret, nu ne oferă conexiunea acestei sfere general-științifice de cercetare cu problemele devenirii societății bazate pe dezvoltarea durabilă, adică cu *noosfera*. O asemenea abordare axează cercetătorul spre formarea tradițională a disciplinelor științifice, ceea ce corespunde normelor științifice și valorilor științei postneclasice și prin urmare societății cu dezvoltare indurabilă.

Al doilea traseu de formare a științei despre securitate ține de includerea (înglobarea) acestei probleme în una mai generală, cum ar fi cea a dezvoltării inofensive (durabilă) și *devenirii noosferei*. Pentru o asemenea afirmație sunt toate motivele, deoarece inofensiv într-un sens larg și adecvat poate fi doar societatea bazată pe o dezvoltare durabilă, care asigură supraviețuirea civilizației și o dezvoltare de lungă durată, menținând mediul natural și mai întâti biosfera la un nivel invaionmental calitativ.

Studiul problemelor de securitate și dezvoltare durabilă într-o unitate e posibil în cadrul dezvoltării unei științe ce se regăsește în stadiul devenirii științei, pe care savanții au etichetat-o *noosferologie*, deoarece devenirea noosferei și tranziția spre dezvoltarea durabilă, inofensivă sunt niște noțiuni apropiate, chiar se suprapun. Fără îndoială, noosferologia va studia și fenomenele de noosferizare și nooetizare, de bioetizare și acomodare a bioeticii și nooeticii, cercetate de noi atât în plan teoretico-conceptual, cât și în cel comparativist. Abordarea netradițională a explicării paradigmei de noosferă substanțial axează civilizația contemporană spre traiectoriile mai adecvate, ce o direcționează pe ea spre o dezvoltare socionaturală, stabilă și acceptabilă.

Bibliografie

1. **Ващекин Н.П., Пасхин Е.Н., Урсул А.Д.** *Информатизация общества и устойчивое развитие*. – Москва: Изд-во МГУК, 2000. -268с.
2. **Țirdea T.N.** *Informtizarea în strategia supraviețuirii omenirii // Probleme filosofice, de etică, drept și tehnico-organizaționale privind informatizarea societății / (Conferință științifico-practică). Tezele referatelor și comunicărilor. 24-25 octombrie 1995. Red. științific d.h.ș.f. T.N. Țirdea*. – Chișinău: Ed. I.C.S.I.T.E., 1995. -95p.
3. **Țirdea T.N., Leancă V. Gh.** *Intelectul social din perspectiva supraviețuirii omenirii*. – Chișinău: CEP „Medicina”, 2008. -199p.
4. **Семенюк Э.П.** *Філософські засади сталого розвитку*. –Львів: Афіша, 2002. -200с.
5. **Мунтян М.А., Урсул А.Д.** *Глобализация и устойчивое развитие: учебное пособие*. – Москва: СТУПЕНИ, 2003. -304с.
6. **Поттер В.Р.** *Биоэтика: мост в будущее*. Перев. с англ. языка. – Київ: Видавець Вадим Карпенко, 2002. – 216с.
7. **Цырдя Т.Н.** *Социальная биоэтика в стратегии безопасного развития общества: теоретико-методологические конфигурации //Лесной Вестник*. – Москва: 2015, №4. –С.84-90.
8. **Цырдя Т.Н.** *Глобальная биоэтика: историко-концептуальный и системно-дискурсивный анализ // Глобальная биоэтика в социальном измерении: материалы научно-практической конференции. Минск, 16-18 декабря 2015 г.* – Минск: ЮНЕСКО-МГЭИ им. А.Д.Сахарова БГУ, 2016. – С. 37-43
9. **Урсул А.Д.** *Переход России к устойчивому развитию. Ноосферная стратегия*. – Москва: Издательский дом „Ноосфера”. 1998. – 500 с.
10. **Романович А.Л., Урсул А.Д.** *Устойчивое будущее (глобализация, безопасность, ноосферогенез)*. – Москва: Жизнь. Издательская группа, 2006. -512с.
11. Cit. după: **Singer Peter** (editor). *Tratat de etică*. Traducere din limba engleză. – Iași: Polirom, 2006. -605p.
12. **Цырдя Т.Н.** *Нооцентризм –методологический уровень этики эпохи становления сферы разума: системно-дискурсивный анализ // Сахаровские чтения 2016 года: экологические проблемы XXI века: материалы 16-й междунар. науч. конф., 19-20 мая 2016 г., г. Минск, Республика Беларусь / под ред. С.А. Маскевича, С. С. Позняка, Н. А. Лысухо*. – Минск: МГЭИ им. А.Д. Сахарова БГУ, 2016. – 360с.